DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 15.06.2023

Streszczenie rozprawy doktorskiej mgr Justyny Gałuszki
pt. „Stanisław Stadnicki (ok. 1551–1610) – biografia polityczna"
przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Adama Perłakowskiego, prof. UJ
data sporządzenia: 11.06.2023

Stanisław Stadnicki (ok. 1551–1610) był jedną z barwniejszych postaci Rzeczypospolitej polsko-litewskiej przełomu XVI i XVII w. Dotychczasowa historiografia oceniała go bardzo negatywnie. Do dzisiaj najczęściej powiela się ustalenia badaczy z XIX i XX stulecia, podając się go za wzór warchoła, awanturnika i pieniacza, będącego swoistą ilustracją typowych przywar staropolskiego społeczeństwa. Celem pracy była nie tyle walka z licznymi mitami i czarną legendą Stadnickiego, co rekonstrukcja jego szerokiej działalności politycznej. Praca została przygotowana w oparciu o źródła rękopiśmienne, drukowane i obszerną literaturę przedmiotu. Badania objęły zarówno krajowe, jak i zagraniczne biblioteki oraz archiwa.

Jedną z najważniejszych płaszczyzn aktywności Stadnickiego była jego działalność parlamentarna, zarówno w wymiarze lokalnym w województwie ruskim, jak i na forum ogólnopaństwowym. Jako jedyny z braci pozostał wierny ewangelicyzmowi reformowanemu i kontynuował opiekę nad współwyznawcami, którą zapoczątkował jego ojciec, Stanisław Mateusz Stadnicki. W czasie sejmowych wystąpień bardzo często domagał się przeprowadzenia procesu konfederacji warszawskiej i jej przestrzegania. Za panowania Stefana Batorego odnosił sukcesy jako żołnierz i dowódca. Liczył, że służba wojskowa przyniesie mu nagrodę w postaci nowych nadań i urzędów. Uniemożliwiły to jego rodzinne i polityczne powiązania z rodziną Zborowskich oraz działalność opozycyjna wobec kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego. Charakteryzując działalność publiczną Stadnickiego warto podkreślić jego permanentny opozycjonizm. Nie przynależał do żadnych fakcji politycznych, nie był niczyim klientem (choć dwukrotnie podejmował takie próby). Niewątpliwie wykorzystywał niedoskonały system prawny w Rzeczypospolitej do swoich celów. Pochodzenie, związki rodzinne, wykształcenie, cechy charakteru takie jak odwaga, predestynowały go do odniesienia sukcesu w ówczesnej polityce. Ich brak rekompensował sobie współpracując z Habsburgami czy elektorem brandenburskim. Stadnicki aż dziesięciokrotnie reprezentował szlachtę województwa ruskiego na sejmie walnym, co czyni go swoistym „rekordzistą" i uprawnia do włączenia do tamtejszej elity politycznej.

Ostatnim wielkim wydarzeniem, niezwykle istotnym dla biografii starosty zygwulskiego, był rokosz sandomierski. Jego pomysł detronizacji króla Zygmunta III Wazy nie spotkał się z aprobatą szlachty, choć paradoksalnie mógł stanowić element spajający środowisko rokoszan. Koniec życia zdominował konflikt ze starostą leżajskim Łukaszem Opalińskim. Był on inspirowany przez króla i jego otoczeniem, by osłabić zaangażowanie Stadnickiego w sprawy publiczne. Ten spór wzbudzał zainteresowanie na forum ogólnopolskim, był przedmiotem dyskusji sejmowych itp. Towarzyszyły mu wzajemne ataki na prywatne majątki. Stanisław Stadnicki wykorzystywał podczas nich węgierskich najemników. W lipcu 1610 r. Opaliński spalił należący do starosty zygwulskiego dwór w Wojutyczach i uwięził jego rodzinę. Stadnicki wracał wówczas z werbunku na Węgrzech i choć przez kilka dni umykał pościgowi, to 20 sierpnia pod Tarnawą koło Chyrowa uległ wrogowi i został zabity.

Justyna Gałuszka

DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 15.06.2023

Summary of the doctoral dissertation of Justyna Galuszka

Stanisław Stadnicki (ca. 1551-1610) - political biography

prepared under the supervision of Dr hab. Adam Perłakowski, prof. UJ

preparation date: 11.06.2023

Stanisław Stadnicki (ca. 1551-1610) was one of the most colourful figures of the Polish-Lithuanian Commonwealth at the turn of the 16th and 17th centuries. To this day, the findings of researchers from the 19th and 20th centuries are mostly reproduced, citing him as a model of a troublemaker, adventurer and barrator, who is a peculiar illustration of the typical vices of Old Polish society. The aim of the work was not so much to combat the numerous myths and black legends surrounding Stadnicki as to reconstruct his extensive political activity. The work was prepared on the basis of manuscript and printed sources as well as extensive literature on the subject. The research covered both domestic and foreign libraries and archives.

One of the most important levels of Stadnicki's activity was his parliamentary activity, both locally in the Ruthenian Voivodeship and nationally. He was the only one of his brothers to remain faithful to Reformed Evangelicalism and to continue the care for his co-religionists initiated by his father, Stanislaw Mateusz Stadnicki. During parliamentary speeches he very often demanded the process of the Warsaw Confederation and its observance. During the reign of Stefan Batory he was successful as a soldier and commander. He hoped that military service would bring him rewards in the form of new endowments and offices. This was prevented by his family and political connections with the Zborowski family and his activity in opposition to the Chancellor and Great Hetman of the Crown Jan Zamoyski. In characterising Stadnicki's public activity, it is worth emphasising his permanent oppositionism. He did not belong to any political factions, nor was he anyone's client (although he made two attempts to do so). He undoubtedly exploited the imperfect legal system in the Republic to his advantage. His origin, family ties, education and character traits such as courage predisposed him to succeed in the politics of the time. He compensated for their lack by cooperating with the Habsburgs or the Brandenburg Elector. Stadnicki represented the nobility of the Ruthenia Voivodeship at the General Sejm ten times, which makes him a kind of "record-holder" and entitles him to be included in the local political elite.

The last great event, extremely important for the biography of the starost of Zygwulski, was the Sandomierz rebellion. His idea of dethroning King Sigismund III Vasa did not meet with the approval of the nobility, although, paradoxically, it may have been an element that united the environment of the rebellion. The end of his life was dominated by his conflict with the Leżajsk starost Łukasz Opaliński. It was inspired by the King and his entourage to weaken Stadnicki's involvement in public affairs. This dispute aroused nationwide interest, was the subject of parliamentary discussions, etc. It was accompanied by mutual attacks on private estates. Stanisław Stadnicki used Hungarian mercenaries during them. In July 1610. Opaliński burnt down the manor house in Wojutycze that belonged to the starosta of Zygwula and imprisoned his family. Stadnicki was returning from a recruitment drive in Hungary at the time, and although he evaded pursuit for several days, he succumbed to the enemy on 20 August near Tarnawa nearby Chyrów and was killed.

Justyna Galuszka